
Ståhlbergin lausunto 11.01.1945

Sotasyyllisyyttä Suomen oikeuden kannalta ei sodan alkaminen ja käyminen sellaisenaan voi aiheuttaa enemmän kuin sodan lopettaminen ja rauhan tekeminenkään. Sillä niitä edellytetään voimassa olevassa perustuslaissa.

Hallitusmuodon mukaan tasavallan presidentti, joka yleensäkin määrää Suomen suhteista ulkovaltoihin, päättää, valtioneuvostossa, sodasta ja rauhasta eduskunnan suostumuksella (33 § 1 mom.). Sellaisella päätöksellä tahi siihen myötävaikuttamalla presidentti, valtioneuvoston jäsen tahi kansanedustaja tulevat, sodan onnettomasti päättyessäkin, oikeudellisesti sotasyyllisiksi ainoastaan, jos siinä tekevät itsensä syytäiksi Suomen lain mukaan rikolliseen, rangaistavaan tekoon, laiminlyöntiin tahi menettelyyn. Asiaan vaikuttaa sen tähden, miten rangaistavuus lainvastaisuudesta virkatoimessa on kunkin kohdalta järjestetty.

Tasavallan presidentti voi tulla sotasyylliseksi, jos hän päätöksellään sodasta tai rauhasta on tehnyt valtiopetoksen tai maanpetoksen (R.L. 11, 12 luku). Sillä virkatoimestaan tasavallan presidentti voidaan panna syytteeseen korkeimmassa oikeudessa ainoastaan jos hänen katsotaan tehneen itsensä syytäiksi tai maanpetokseen ja eduskunta $\frac{3}{4}$:lla annetuista päättää syytteen nostettavaksi (H.M. 47 § 2 mom.).

Eduskunnan jäsenenkin voi tulla sotasyylliseksi suostumalla presidentin sotaa tai rauhaa koskevaan päätökseen, jos edustaja siinä tekee rikoksen. Tällöinkin tulee lähinnä kysymykseen valtiopetos tai maanpetos. Menettelystään asian käsittelyssä valtiopäivillä edustaja pannaan syytteeseen, jos eduskunta on siihen suostunut päätöksellä, jota vähintään $\frac{5}{6}$ annetuista äänistä on äänestyksessä kannattanut. Mutta sen sanamuodon mukaan, joka Valtioapäiväjärjestyksen 13 §:llä oli 25 päivältä toukokuuta 1934, kunnes se lailla 3 päivältä marraskuuta 1944 palautettiin entiselleen, riitti kuitenkin enemmistö annetuista äänistä, milloin oli kysymyksessä valtio- tai maanpetos tahi sellaisen rikoksen valmistelu tai yritys.

Valtioneuvoston jäsen voidaan lainvastaisesta menettelystä virkatoimessaan panna syytteeseen ja valtakunnan-oikeudessa yleisen lain mukaan tuomita rangaistukseen niissä tapauksissa, jotka luetellaan valtioneuvoston jäsenten oikeudellista vastuuta järjestävässä laissa 25

päivältä marraskuuta 1922. Mainitut tapaukset ovat

Jos valtioneuvoston jäsen virkatoimessaan on ollut avullisena ilmeiseen laittomuuteen tahi sitä edistänyt;

Jos hän maan ilmeiseksi vahingoksi on tahallansa väärinkäyttänyt virka-asemaansa; taikka

Jos hän muuten jossakin virkatoimessaan on selvästi lainvastaisesti menetellyt (7 §).

Siten valtioneuvoston jäsen tulee sotasyylliseksi, jos hän myötävaikuttaa sotaan virkatoimessaan avustaen jotain sellaista, minkä laittomuus on ilmeinen, tai sitä edistäen taikka muuten menetellen niin, että se on selvästi lainvastaista. Ilmeinen laittomuus tai selvä lainvastaisuus Suomen lain mukaan vaaditaan siihen siis. Lisäksi on mainitussa 192 vuoden laissa säädetty rangaistavaksi rikokseksi, josta valtioneuvoston jäsen voidaan panna syytteeseen, myös se, jos hän maan ilmeiseksi vahingoksi on tahallansa väärinkäyttänyt virka-asemaansa, niin että ei ainoastaan muun "voimassa olevan lainsäädännön mukaan ilmeisesti lainvastainen virkatoimi aiheuta rangaistusta, vaan että myöskin muu hallitustoimi, johon ehdoin tahdoin ryhdytään maan ilmeisesti vahingoksi, on oleva rangaistuksen alainen". (Perustuslakikomitean mietintö 1917 N:o 2. Siv. 8). Sotaan myötävaikuttaminen saattaa siis tehdä valtioneuvoston jäsenen sotasyylliseksi myös silloin, jos hän väärinkäyttänyt virka-asemaansa sekä tehnyt sen tahallisesti ja maan ilmeiseksi vahingoksi.

Ainostaan niissä tapauksissa ja niillä edellytyksillä, kuin edellä on kerrottu, ne valtioelimet, jotka päättävät tahi myötävaikuttavan päätökseen sodasta tai rauhasta, saattavat Suomen oikeuden mukaan siinä tulla sotasyyllisiksi. Tämän syyllisyyden ulkopuolelle jää siis menettely, joka, olematta rikollinen, on poliittisesti siveellisesti väärä, virheellinen tai moitittava. Niin on siitä huolimatta, että valtioneuvoston jäsenen poliittisen vastuunalaisuuden nojalla hänelle silloinkin voi tulla laissa edellytetty seuraamus. Mikäli tällainen menettely vaikuttaa, että hänellä ei enää ole eduskunnan luottamusta, niin kuin Hallitusmuodon 36 §:ssä vaaditaan, tulee hänen nimittäin erota valtioneuvostosta, jos hän vielä on sen jäsenenä.

Samaten kuin laillinen päätös sodasta ja rauhasta Suomen oikeuden mukaan ei saata päätöksen tekijää sotasyylliseksi, samaten on myös sellaisen päätöksen täytäntöönpanon laita. Tähän täytäntöönpanoon ryhtymällä

taikka vihollisen hyökkäystä torjumalla puolustuslaitoksen johto ja puolustuslaitokseen kuuluvat eivät tule sotasyyllisiksi, koska siten vain täyttävät laillisen velvollisuutensa.

Jos sitä vastoin puolustusvoimat taikka niihin kuuluvat ryhmäkunnat tai henkilöt muuten kuin laillisten valtioelinten määräyksestä tai vihollisen hyökkäyksen torjumiseksi ryhtyvät sotatoimiin, niin he rikollisella menettelyllään tekevät itsensä sotasyyllisiksi. Samaten on muiden kansalaisryhmin ja yksilöjen laita, jotka rikollisen omavaltaisesti syöksevät maan sotaan ja siitä johtuvain seurausten alaiseksi. Siten presidentti sekä eduskunnan ja valtioneuvoston jäsenkin myös muulla kuin toimensa yhteydessä olevalla rikoksella saattaisi tulla sotasyylliseksi.

Edellä on osoitettu, miten sotasyyllinen Suomen oikeuden mukaan voi olla ainoastaan se, joka on vaikuttanut sotaan joutumiseen tai sodan jatkumiseen Suomen lain mukaan rikollisella teoilla, laiminlyömällä tai menettelyllä, josta hänet on tuomittava laillisessa tuomioistuimessa. Aivan Suomen oikeuteen soveltumaton siis olisi, jos, vaikkapa sisällissodan riehuttua tahi muutoin rauhaton oloissa, laissa rangaistavaksi säädettyyn rikollisuuteen katsomatta, sotasyyllisinä väkivaltaisesti kohdeltaisiin, ehkä teloitettaisiinkin tappiolle joutuneita sisäisiä vastustajia. Rärkeimmin oikeudenvastaista olisi, jos siihen ryhdyttäisiin ilman mitään tutkimusta ja tuomiota. Mutta ei olisi riittävä myöskään asian käsittely satunnaisissa tuomioistuimissa. Sillä satunnaiset tuomioistuimet on Suomen perustuslaissa, Hallitusmuodon 60 §:ssä, nimenomaan kielletty.

Kulosaarella, 11 päivänä tammikuuta 1945

K. J. Ståhlberg